

lekļaujošās izglītības manifests

Kas būtu nekavējoties jādara?

Principi un vērtības

- ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām (24.pants, Izglītība),
- Salamankas deklarācija par iekļaujošo izglītību (1994),
- Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas pirmais protokols
- (Eiropas Cilvēktiesību konvencija), 2.pants, Tiesības uz izglītību,
- Eiropas Sociālā harta (pārskatītā), 15. un 17. Panti,
- Eiropas Savienības rīcības plāns 2006-2015, personu ar invaliditāti tiesību un pilnīgas līdzdalības sabiedrībā veicināšanai (4.darbības virziens, Izglītība un caurviju aspekti),
- Eiropas stratēģija invaliditātes jomā 2010-2020 (5. rīcības joma, Izglītība un apmācība),

nepārprotami nosaka, ka visiem cilvēkiem ar invaliditāti (un viņu ģimenes locekļiem) ir tiesības:

- uz vienlīdzīgām iespējām un augstas kvalitātes atbilstošu izglītību, lai varētu maksimāli attīstīt savu potenciālu, atvieglotu līdzdalību iekļaujošā sabiedrībā un dotu sabiedrībai iespējami lielāku ieguldījumu;
- izvēlēties un iegūt izglītību iekļaujošā vidē;
- saņemt specifisku atbalstu un palīgīdzekļus, kas ļautu nodrošināt izglītības, terapeitiskās un pilsoniskās vajadzības;
- saņemt pakalpojumus, kuri ir atbilstoši vajadzībām.

□□
□□

Iekļaujoša izglītība:

- prasa kopīgu redzējumu un spēcīgu vadību;
- ir ilgstošs process, kur vispārējās izglītības iestādes tiek pārveidotas tā, lai nodrošinātu nepieciešamos atbalsta pasākumus zināšanu apguvei un sociālā potenciāla attīstībai;
- novērš barjeras izvērtējuma procesā, mācību procesā un mācību plānojumā, komunikācijā un vidē;
- ietver vienotu dinamisku sistēmu ar nepārtrauktu iespēju nodrošinājumu, kur speciālās izglītības iestādes un cilvēku ar invaliditāti nevalstisko organizāciju uzkrātā kompetence, arvien vairāk kļūst par izglītības sistēmai un sabiedriskajiem pakalpojumiem pieejamu speciālo zināšanu avotu;
- prasa individuālu, personas vajadzībām atbilstošu pieeju, kura var ietvert īpašu atbalstu izglītībai specializētā izglītības vidē;
- nav attiecināma tikai uz cilvēkiem ar invaliditāti. Tā ir daļa no iekļaujošas sabiedrības pieejas, kur katrs izglītojamais tiek novērtēts. Īpaša uzmanība jāpievērš etniskām, kultūras un reliģiskām minoritātēm.
- nenoliedz individuālās atšķirības, bet atzīst un pieņem tās. Tā ir daļa no „izglītības visiem” pieejas, kas atzīst, ka visi bērni un pieaugušie var mācīties kopā un visiem ir jāmacās kopā. Rezultātā visi izglītojamie savstarpēji bagātinās .

*Katra sistēma, tradicionālā vai speciālā, kura daļa cilvēkus kategorijās, diskriminē viņus. Kamēr mēs domāsim jēdzienos „mēs” un „viņi”, reāla iekļaušana nebūs iespējama.
(Inge Ranschaert, Speciālais pedagogs, Beļģija)*

- nozīmē, ka izglītojamie ar speciālām izglītības vajadzībām ne tikai mācās vispārīzglītojošās skolās, bet kopā ar vienaudžiem pilnībā piedalās visās mācību programmās un līdzdarbojas visās skolas aktivitātēs, nevis ir izolēti speciālās klasēs;
- prasa politikas fokusa maiņu no speciālās izglītības uz tādu izglītību, kura ir spējīga vispārīzglītojošās skolās iekļaut jebkuru izglītojamo neatkarīgi no viņa atšķirības;
- dziļi atspoguļo tās vērtības – cieņu pret dažādību, tiesības, vienlīdzību un līdzdalību;
- ir visu cilvēku kopīga atbildība.

▣ Ikdienas realitāte

Ir pieaugusi izpratne par iekļaujošas izglītības pilsonisko tiesību dimensiju un izglītības potenciālu. Ir pieņemtas izmaiņas izglītības, jaunatnes un sociālos likumos, lai sniegtu atbalstu izglītojamiem ar speciālām vajadzībām un viņi varētu iegūt izglītību iekļaujošā vidē.

Tomēr, iekļaujošā izglītība, joprojām sastopas ar fundamentāliem šķēršļiem. Piemēram, dažās valstīs, lielākā daļa izglītības iestāžu ēku, neatbilst vides pieejamības standartiem. Bez tam, speciālais transports bieži tiek nodrošināts tikai speciālajās skolās. Kaut arī vairumā gadījumu palīgtechnoloģijas ir pieejamas iekļaujošās izglītības vidē, tomēr bieži pietrūkst zināšanu, prasmju un radošuma, lai pielāgotu un izmantotu minētās tehnoloģijas ikdienas darbā.

Pedagogu izglītību joprojām ietekmē speciālo skolu perspektīva, īpaši valstīs, kurās ir spēcīgas speciālās izglītības tradīcijas. Joprojām liels izaicinājums ir atrast pieņemamu veidu izglītojamo dalīšanai kategorijās, tādējādi gūstot iespēju vispārējās izglītības iestādēs saņemt papildus atbalstu, izslēdzot segregācijas un stigmatizācijas iespējamību.

Tātad, ir vēl daudz darāmā. Eiropas ekonomiskā krīze apdraud līdzšinējos sasniegumus. Ir sastopami daudzi patvaļīgas izmaksu samazināšanas un domāšanas īstermiņā piemēri. Ir bērni, kuri nesaņem atbilstošu izglītību un ir bērni, īpaši ar smagu invaliditāti, kuri vispār nesaņem izglītību.

Finansu krīzes laikā pieaug stratēģisku ieguldījumu nozīmīgums. Iekļaujoša mūžizglītība ir ne tikai tiesības, tai ir izšķiroša nozīme izaugsmē un darba vietu nodrošināšanā, sociālā iekļaušanā un aktīvā pilsoniskumā. Mūžizglītība ļauj cilvēkiem visas dzīves laikā iegūt pamatzināšanas un uzlabot prasmes. Budapeštas manifestā, projekta „Ceļš uz iekļaušanu” partneri un EASPD, vēlas uzsvērt iekļaujošās mūžizglītības vispārējo nozīmīgumu, kā arī sniegt konkrētus ieteikumus ieinteresētajām pusēm.

Katram cilvēkam ir atšķirīgas vajadzības un, tikai pastāvīgi konsultējoties ar cilvēkiem, kuriem ir invaliditāte, ir iespējams uzzināt, kādas ir labākās stratēģijas efektīvai iekļaušanai. Ikviens pakalpojumu sniedzējs vai iestāde sapratīs, cik svarīga ir izglītība man un man līdzīgiem cilvēkiem, ja ieklausīsies manā dzīves stāstā. Mums ir jāieklausās un jāsarunājas vienam ar otru. Kopā mēs soli pa solim varēsim izmainīt pasauli.

(Julie O' Leary,
Studente, Īrija)

Rekomendācijas visām ieinteresētajām pusēm

- Apstiprināt apņemšanos īstenot ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām (īpaši 24. pantu), Eiropas stratēģiju 2020 (īpaši sociālās kohēzijas mērķi), Eiropas stratēģiju invaliditātes jomā 2010-2020 un Eiropas Padomes rīcības plānu 2006-2015.
- Veicināt pozitīvu attieksmi pret iekļaušanu.
- Nodrošināt, ka cilvēki ar invaliditāti nekļūst par pirmajiem krīzes upuriem, zaudējot to, kas jau sasniegts. Tā vietā jāpieaug līdzdalības izglītībā un sabiedrībā iespējām.

Īpašas EASPD saistības

EASPD:

- Sniegs ieguldījumu Eiropas iekļaujošās izglītības politikas pozīcijas izstrādē, saskaņā ar ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām uzliktajām saistībām.
- Informēs dalīborganizācijas, sniegs tām atbalstu un izplatīs labās prakses modeļus.
- Veicinās pozitīvu attieksmi pret iekļaušanu, dažādību, partnerību un sadarbības iespējām.
- Veicinās profesionālu sadarbību un organizēs pieredzes apmaiņas pasākumus Eiropas līmenī, vienmēr iesaistot, cilvēku ar invaliditāti, organizācijas.
- Regulāri pārskatīs šīs saistības, kuras ir daļa no EASPD stratēģiskā plāna.

Īpašas rekomendācijas politiķiem un politikas plānotājiem

Atbildīgajām amatpersonām reģionālā, nacionālā un starptautiskā līmenī:

- Jāattīsta tāda struktūra un noteikumi, kuri veidotu izglītības kultūru, kurā tiek atzīta dažādība. Tas jāīsteno sadarbībā ar cilvēkiem, kuriem ir speciālas vajadzības, viņu vecākiem, veselības aprūpes speciālistiem, sociāliem darbiniekiem, speciālajiem pedagogiem un citām ieinteresētajām personām.
- Eiropas līmenī jāattīsta pozitīva pieeja iekļaujošai izglītībai, kā daļai no ES un Eiropas Padomes stratēģijas, īpaši saistībā ar mūžizglītības, sociālās iekļaušanas, antidiskriminācijas, pilsoniskuma politikām.
- Ar ES finansējuma palīdzību jāveicina Eiropas sadarbības tīklu ilgtspēja, dodot iespēju izglītības speciālistiem dalīties ar iekļaujošās izglītības labo praksi.
- Ar ES finansējuma palīdzību jāattīsta Eiropas tīmekļa resursu bankas un zināšanu centrus, tādējādi sniedzot atbalstu dažādos iekļaujošās izglītības aspektos.

- jāaizstāj institucionalizētas, uz speciālo izglītību vērstas struktūras, ar sistēmām, kuras ir orientētas uz iekļaušanu.
- jāizmanto instrumentus, piemēram, P2i barometru, lai salīdzinātu un pārraudzītu iekļaujošas izglītības attīstību.
- Jānodrošina ticamus datus gan par iekļaujošas gan segregētas izglītības gadījumiem, to efektivitāti, salīdzinošajām izmaksām.
- Jāizstrādā rīcības plānu esošās izglītības sistēmas reformai, iekļaujot pārejas posma izmaksas. Plānam ir jābūt cieši saistītam ar deinstitucionalizācijas politiku.
- Eiropas līmenī jāveicina starptautiskus inovatīvus projektus to visplašākajā diapazonā – no agrīna atbalsta un pirmsskolas izglītības līdz augstākajai izglītībai un mūžizglītībai.
- Jānodrošina bezmaksas starpdisciplinārus novērtējuma un atbalsta pakalpojumus visā cilvēka dzīves laikā, īpašu uzmanību pievēršot pārejas periodiem izglītībā.
- Jānodrošina resursus augstas kvalitātes individualizētai iekļaujošai izglītībai.
- Jau pirms bērna ar invaliditāti piedzimšanas ģimenei jāpiedāvā agrīnās intervences pakalpojumi un atbalsts.
- Jānodrošina bezmaksas izglītība visiem bērniem no 3 gadu vecuma.
- Pedagoģiskajam personālam jānodrošina pienācīgi finansēta profesionālā attīstība, lai palīdzētu izprast un iedzīvināt iekļaujošās izglītības principus.
- Jāveicina tādu organizatorisko pašnovērtējuma instrumentu, kā „Iekļaujošas izglītības indekss”, izmantošana nacionālā un vietējā līmenī.
- Jāpalīdz pārveidot specializētās iestādes un speciālās skolas par resursu centriem, kuri sniegtu atbalstu vispārējās izglītības iestādēm, lai tās kļūtu iekļaujošas.
  - Iekļaujošu skolu sistēmā, jānodrošina specializēti resursi bērniem ar sarežģītām un kompleksām speciālām vajadzībām.
    - Jāveic pedagogu mācību sistēmas reformas, lai nākotnē pedagogi un izglītības iestāžu personāls, sekmētu iekļaujošās izglītības sistēmas attīstību.
    - Jāorganizē un jāveicina atbalstu un kopīgas mācību iespējas visām ieinteresētajām pusēm, jo īpaši tādās pamata jomās, kā palīgtechnoloģijas, komunikācijas metodes un multidisciplinārās komandas darbs.

Ikvienam ir tendence atstumt. Tomēr daudz ir iespējams, ja ir labi padomdevēji un atbilstoša supervīzija. Ja mēs nepateiksim JĀ bērnam, iekļaušana nebūs iespējama. (Protams, šaubīties ir normāli!)
(Rita Schaffrinna, Skolas direktore, Vācija)

Iekļaušana nav vienkārši „vai nu/vai” piedāvājums. Ja tiek pieļautas kļūdas, bērns vai jauniešs ar invaliditāti var nonākt izolācijā.
(Katherine O’ Leary, māte, Īrija)

Īpašas rekomendācijas individuālām organizācijām

Katrai individuālai organizācijai (specializētai vai vispārīgai):

- Jāstrādā ar personām ar invaliditāti, viņu ģimenēm, pārstāvošajām organizācijām, arodbiedrībām un amatpersonām, lai izstrādātu iekļaujošas izglītības sistēmas attīstības stratēģiju.
- Jāveicina pozitīva attieksme pret invaliditāti.
- Jāattīsta „atbalstoša kultūra”, kurā tiek atzīta un atbalstīta visa veida dažādība. Tai jāizvieto tradicionālo un potenciāli stigmaztizējošo „papildus atbalsta” sistēmu, kura bieži tiek saistīta ar izglītojamiem, kuriem ir speciālas vajadzības.
- Jāizmanto pašnovērtēšanas instrumentus, lai attīstītu pārdomātu praksi skolās un atbalstītu pārmaiņu procesu.
- Jānodrošina mācību iespējas personālam, lai atvieglotu pārejas procesu no segregētām izglītības iestādēm, tā nodrošinot iespēju izmantot uzkrāto pieredzi arī iekļaujošā vidē.
- Jāgatavo topošos skolotājus un pasniedzējus darbam iekļaujošā vidē.
- Jāizmanto uz personu un ģimeni centrēta pieeja, mācot katru izglītojamo.
- Jāveicina komandas darbā balstīta un vienota pieeja mācībām.
- Jāveido sadarbības tīkli, apmaiņai ar labo praksi.
- Jāveicina tāda pāreja uz iekļaujošu izglītību, kur katrs posms tiktu īstenots bez problēmām.

Izglītības politikai un stratēģijām būtu skaidri jānorāda, ka iekļaušana ir gan process, gan mērķis, kas prasa iekļaujošas prakses attīstību.

Izglītības politikai un sistēmai būtu jāņem vērā visu cilvēku vajadzības ikvienas izglītības stratēģijas plānošanā, finansēšanā, uzraudzībā un izvērtēšanā.

Iekļaujošās izglītības galvenajam mērķim jābūt tāda potenciāla sasniegšanai, kas ļautu katram cilvēkam pilnībā piedalīties sabiedrības dzīvē.

*Iekļaujoša izglītība un mācīšanās: izaicinājumi un iespējas
Budapešta, 2012. gada 13. -14. septembris*

EASPD – Eiropas pakalpojumu cilvēkiem ar invaliditāti sniedzēju asociācija

Oudergemselaan / Avenue d'Auderghem 63, B-1040 Brussels

Tālrunis: +32 2 282 46 12 | Fax: +32 2 230 72 33 | e-pasts: Goedele.avau@easpd.eu |

Mājas lapa: www.easpd.eu

Šis projekts ir īstenots ar Eiropas Komisijas finansiālu atbalstu. Publikācija atspoguļo tikai autoru viedokli, Eiropas Komisija neatbild par publikācijā iekļautās informācijas izmantošanu.

Šis materiāls ir sagatavots ar Eiropas Komisijas, Nodarbinātības, sociālo lietu un vienlīdzīgu iespēju ģenerāldirektorāta Progresā programmas finansiālu atbalstu. Par materiāla saturu pilnībā atbild autori un Eiropas Komisija neatbild par publikācijā iekļautās informācijas izmantošanu.